

Paul Ricœur

YORUMLARIN

ÇATIŞMASI

Hermenoytik Üzerine Denemeler
I

İçindekiler

- I.Varoluş ve Hermenoytik
- II. Hemenoytik ve Psikanaliz
- III. Hermenoytik ve Fenomenoloji

Varoluş ve Hermenoytik

Benim buradaki niyetim *hermeneutik problemin fenomenolojik yöneme aşılması* denilebilecek şeyle çağdaş felsefeye açılan patikaları keşfetmektir. Böyle bir araştırmaya kalkışmadan önce kendimi kısa bir tarihsel hatırlatmayla, hiç değilse sonunda *varoluş (d'existence)* nosyonunun kabul edilebilir bir anlamını — fenomenolojinin hermenoytikte canlanışını dile getirecek bir anlamını — vermesi gereken bir araştırmayla sınırlayacağım.

I. Hermenoytiğin Kökleri

Hermenoytik problemi Husserl'in fenomenolojisinden uzun süre önce doğdu; aşılama sözün ve daha yerinde bir ifadeyle daha sonraki bir aşılama sözün gerekmesinin nedeni budur.

Hermenoytik probleminin önce *tefsirin (l'exégèse)* sınırları, yani metni anlamayı — metni söylemek girişiminde bulunduğu şey temelinde niyetinden hareketle anlamak — amaçlayan bir disiplinin çerçevesi içinde doğduğunu hatırlatmak faydalı olacaktır. Eğer tefsir bir hermenoytik problemi, yani bir yorum problemi doğurmuşsa, bunun nedeni, metnin her okunuşunun, okumanın *orjinaline*, yani “metnin yazıldığı görüşe” ne kadar bağlı olup olmadığının hiçbir önemi olmaksızın, daima bir komünite/cemaat, bir gelenek ya da yaşayan bir düşünce akımı — bunların tümü önkabuller/varsayımlar ve gereklilikler içerirler — içinde gerçekleşmesidir. Bu yüzden Stoa okulunda, fizikteki ve etikteki felsefi ilkelere dayanan bir Grek mitleri okuması, Halacha ya da Haggadah'taki Torah'ın rabbinik/hahamlarca yorumundan çok farklı bir hermenoytiğe imada bulunur. Havariler neslinin Eski Ahit'i Mesih olayının ışığında yorumu Kitab-ı

Mukaddes'teki olayların, kurumların ve şahsiyetlerin, rabbinik yorumundan çok farklı bir okunuşunu verir.

Bu tefsir tartışmaları felsefeyle hangi bakımdan alakalıdır? Şu bakımdan: tefsir, sözün gelişi Saint Augustin'in *De Doctrina christiana*'sında gördüğümüz gibi bir göstergeler ve anlamlandırmalar (signification) teorisine imada bulunur. Daha net biçimde dile getirmek gerekirse, eğer metnin birçok anlamları varsa — sözün gelişi tarihsel anlamı ve ruhani (spiritüel) anlamı — argümantasyon mantığının gerektirdiği tek anlamlı göstergeler sistemi denilen göstergeler sisteminden çok daha kompleks bir anlamlandırma nosyonuna başvurmamız gerekir. Ve ihayet, yorumlama faaliyetinin bizatihi kendisi derin bir niyeti, yer ve zaman mesafesini ve kültürel farklılıkları aşma ve okuyucuyu yabancı olduğu metinle buluşturma, dolayısıyla anlamının, bir insanın kendisinin sahip olabileceği bir şimdiki kavrayışla bütünleştirme niyetini taşır.

Sonuçta hermenoytik uzmanlara gerekli bir teknik — kehanetleri ve mucizeleri yorumlayanların *technē hermēneutikē*'i — olarak kalamaz; hermenoytik bir genel kavrama problemini de içerir. Ve dahası, dikkate değer hiçbir yorum belirli bir çağa özgü kavrayış modlarından, yani mit'den, alegoriden, metafor ve analogiden vb. ödünç şeyler alınmaksızın formüle edilmemiştir. Anlama ile kavrama — birincisi metin tefsiri, ikincisi daha kuşatıcı göstergelerin açıkça anlaşılması alanında düşünüldüğünde — arasındaki ilişki "hermenoytik" kelimesinin geleneksel anlamlarından birinde, Aristoteles'in *Peri hermēneias*'ında verilen anlamda apaçiktır. Aristoteles'de *hermēneia* ile sınırlı olmaması, her anlamlı söylemle ilgili olması sahiden dikkate değer bir şeydir. Aslında anlamlı söylem *hermēnia*'dır; tam da "birşey hakkında birşey söylediği" ölçüde gerçekliği "yorumlar." Kaldı ki söylem *hermēnia*'dır; çünkü söylem ifadesi, şeylerin kendilerinden gelen izlenimler denilen izlenimler arasından yapılmış bir tercih değil, reel olanı anlamlı ifadeyle kavramadır.

Bu ilişki, yorumlama ile kavrama kavramı arasındaki ilk ve en asli ilişkidir; bu ilişki, teknik metin tefsiri problemlerinin daha genel anlam ve dil problemlerinin bağlantısını kurar.

Fakat tefsir bir genel hermenoytiğe yalnızca bir ikinci gelişmeyle, onsekizinci yüzyılın sonunda ve ondokuzuncu yüzyılın aşında gerçekleşen klasik filolojinin ve *tarihsel bilimler*in gelişimi vasıtasıyla ulaşabilirdi. Hermenoytik problemin felsefi bir problem haline gelmesi Schleiermacher ve Dilthey'le gerçekleşmiştir. Elinizdeki kısmın başlığı olan "Hermenoytiğin Kökleri" açıkça Dilthey'in 1900 tarihli ünlü denemesine imada bulunuyor. Dilthey'in pozitivistik felsefe çağındaki problemi, *Geisteswissenschaften*'a/anlam bilimleri'ne* doğa bilimlerinkiyle mukayese edilebilir bir geçerlilik vermektir. Bu terimlere konuşlandırıldığında problem epistemolojik bir problem; o doğanın bilgisine ilişkin Kantçı eleştiri kadar sağlam bir tarihsel bilgi eleştirisi yapma ve bu eleştiriye klasik hermenoytiğin çeşitli prosedürlerine — metnin iç bağlantı yasasına, konteks yasasına, coğrafi, etnik ve sosyal çevre vb. yasalarına — bağlama sorunuydu. Fakat bu problemin çözümü tek başına epistemolojinin imkanlarını aşan bir şeydi. Dilthey'inki gibi, yazıyla sabitleştirilen enformasyona bağlı yorum da, bir psişik hayattan diğer psişik hayata doğru genişleyen çok daha geniş bir anlama alanının sadece bir bölümüydü. Bu yüzden, hermenoytik problem, psikolojinin perspektifinden görülür: anlamak, sınırlı/sonlu bir varlık için, başka bir hayata nakledilmiş olmaktır. O nedenle, tarihsel anlama tarihselliğin bütün problemlerini içinde taşır: tarihsel bir varlık tarihi tarihsel olarak nasıl anlayabilir? Bu paradokslar, yerleri geldiğinde, tekrar daha temel bir soruna dönüşe yolaçarlar: hayat kendisini dile getirirken aynı zamanda kendisini nasıl

* *Geisteswissenschaften* teriminin, Türkçe'de bugüne kadar verilmiş karşılıklarının (tin bilimleri, insan bilimleri, kültür bilimleri vb.) *Geist*'in anlamını taşıyamadıklarını ve hatta tahrif ettiklerini düşünerek, elinizdeki çeviride "anlam bilimleri"ni tercih ettik. Yegane tesellimiz, "anlam bilimleri" ifadesinin terimin Almancasına daha az ihanet ettiğini düşünmemizdir (H. Arslan).

objektifleştirebilir/nesneleştirebilir ve nasıl kendisini objektifleştirirken/nesneleştiren aynı zamanda kendi tarihsel durumunu aşan bir başka tarihsel varlık tarafından kavranarak anlaşılma elverişli anlamları gün ışığına çıkarabilir? Buradan araştırmamızın sonunda tekrar karşımıza çıkacak bir büyük problem doğar: güç ile anlam arasındaki ilişki, anlamın taşıyıcısı durumundaki hayat ile anlamları tutarlı seriler halinde birbirine bağlamaya yetenekli zihin arasındaki ilişki problemi. Eğer hayat aslen anlamlı değilse, anlama ebediyen imkansızdır; fakat bu anlamın için hayatı tekrar kendisine, Hegel'in *kavram* diye adlandırdığı hayatın kendisinde içkin/mündemiç gelişme mantığına taşımak gerekmez mi? Bu durumda kendimizi, tam da bir hayat felsefesi formüle ederken *Geist* felsefesinin bütün imkanlarıyla teçhiz etmemiz gerekmez mi? *Fenomenoloji* alanında tercih edilebilir bir yapı arayışımızı ya da ilk benzetemize dönmek gerekirse, hermenoytik fidesini aşılayabileceğimiz genç bitki arayışımızı doğrulayan en büyük zorluk budur.

II. Hermenoytiği Fenomenolojiye Aşlamak

Hermeneutiği fenomenolojide temellendirmenin iki yolu vardır. İlk ele almayı düşündüğüm kısa yol ve katetmeyi amaçladığım uzun yol. Kısa yol, Heidegger'in tarzını izleyen bir *anlama ontolojisinin* katettiği yoldur. Bu tür bir "anlama ontolojisini" kısa yol diye adlandırıyorum; çünkü o, *yöntem* tartışmasından koparak kendisini doğrudan doğruya *anlamayı* yeniden keşfedeceği — sınırlı/sonlu varlığın ontolojisi — *anlama* burada bilgi modu değil, varlık/oluş modudur — düzeyine taşır. Kimse anlamının bu ontolojisine yavaş yavaş giremez; kimse ona tefsirin, tarihin ya da psikanalizin metodolojik gereklerini derinleştirerek tedricen ulaşamaz: oraya soru ani bir tersine tersine çevirmeyle tersyüz edilerek ulaşılır. Bilen özne metni ya da tarihi hangi durumda anlayabilir, sorusu yöneltmek yerine, hangi varlık türü varlığını anlamının oluşturduğu varlık türüdür, sorusu yöneltilmelidir. Böylece hermenoytik problem anlayarak varolan bu varlığın, yani Dasein'in Analitiği problemine dönüşür. Lingüistik ve semantik mülahazalarla başlayarak, neden daha dolambaçlı ve daha çetin bir patikayı katetmeyi amaçladığımı söylemeden önce, bu anlama ontolojisine hakettiği şeyi vermek istiyorum. Eğer Heidegger'in felsefesine hakettiği saygıyı göstererek başlıyorsam, bu, onu karşıt/olumsuz bir çözüm olmadığına inandığım içindir; başka bir söyleyişle, onun Dasein Analitiği anlamının ontolojisi ile yorumun epistemolojisi arasında tercih yapmaya zorlayacak bir alternatif değildir. Katetmeyi tasarladığım uzun yol aynı zamanda ontoloji düzeyinde bir refleksiyonun icra edilmesi ilhamını da veriyor; fakat biz bunu (bu denemenin III. kısmında) birbirini izleyen semantik araştırmalarını ve (IV. kısımdaki) refleksiyonu izleyerek, tedricen gerçekleştireceğiz. Bu kısmın sonunda dile getireceğim kuşku yalnızca, daha baştan herhangi bir metodolojik gereklilikten bağımsız ve dolayısıyla bu ontoloji teorisinin formüle ettiği yorum dairesinin dışında bir doğrudan ontoloji yapma imkanıyla ilgili bir kuşuktur.